

FIIA 7/2013

COMMENT

Bart Gaens
Tutkija
Ulkopoliittinen instituutti

Japanin ongelmalliset saarikiistat > Aluekiistojen yhteinen historiallinen tausta vaikeuttaa ratkaisujen löytämistä yhteenkään niistä

Japani ei ole onnistunut löytämään ratkaisua aluekiistoihinsa naapuriensa kanssa. Ratkaisun löytämistä vaikeuttavat niin historian painolasti, Yhdysvaltain rooli, eriävät käsitykset Japanin roolista toisessa maailmansodassa sekä eri kiistojen kytkökset toisiinsa.

Uutisissa on ollut esillä Kiinan ja Japanin välinen kiista Itä-Kiinan meren Senkakusaarista (kiinaksi Diaoyu), mutta lisäksi Japani kiistelee Etelä-Korean kanssa Takeshiman saariryhmästä (koreaksi Dokdo) ja Venäjän kanssa Kuriilien saariryhmän eteläisimmistä saarista, joita Japani kutsuu Pohjoisiksi territorioikseen.

Kaikki kolme kiistaa ovat selvästi erillisiä niin historiansa, laillisuus-kysymysten kuin saariryhmien strategisen, symbolisen ja taloudellisen merkityksen suhteen. Kiistat heijastuvat eri tavoin myös merialueiden hallinnasta ja energiavaroista käytävässä lisääntyvässä kilpailussa. Eroista huolimatta kaikilla kiistoilla on myös yhteisiä piirteitä, ja niiden ymmärtäminen selittää osaltaan, miksi Japanin on vaikea saada aikaan kestäviä ratkaisuja yhdessäkään näistä kiistoista.

Japanin joustamattoman asenteen taustalla on kolme eri tekijää. Ensimmäinen niistä on historian painolasti. Usein jää unohduksiin, että kaikkien kolmen saarikiistan taustalla on niin sanottu San Franciscon järjestelmä. Vuonna 1951 solmittu Japanin ja liittoutuneiden välinen San Franciscon rauhansopimus oli Yhdysvaltain kylmän sodan politiikan työkalu, jolla Japanista tehtiin kommunisminvastaisen taistelun suojavalli ja Yhdysvaltain

vallan perusta Aasiassa. Aluekiistat Yhdysvallat jätti tarkoituksella ratkaisematta.

Yhdysvallat palautti Senkaku-saarten hallinnon Japanille vuonna 1972, mutta ei ole sittemmin suostunut ottamaan kantaa kysymyksen saarten omistuksesta, vaikka Yhdysvaltain ja Japanin välinen turvallisuussopimus velvoittaa Yhdysvallat puuttumaan tilanteeseen, jos Japani joutuu konfliktin osapuoleksi.

San Franciscon rauhansopimuksessa lueteltiin alueet, joista Japani luopui, mutta Takeshimaa ei mainittu niiden joukossa. Saaret siirtyivät Etelä-Korean hallintaan vuonna 1952, mutta Yhdysvallat ei ottanut kantaa niidenkään omistukseen. Yhdysvaltain pidättyvä suhtautuminen on yllyttänyt Kiinaa ja Etelä-Koreaa lisäämään omia vaatimuksiaan Senkakusaarten ja Takeshiman suhteen.

Kuriilien saariryhmästä Japanin sijaan luopui vuoden 1951 rauhansopimuksessa, mutta tässäkin tapauksessa Yhdysvallat jätti avoimeksi tulkinnan siitä, kuka lopulta omistaa saaret sekä siitä, luetaanko neljä kiisteltyä saarta osaksi Kuriileja. Vuonna 1956 Yhdysvallat käytännössä torppasi Japanin ja Neuvostoliiton neuvotteleman kompromissin, jossa Neuvostoliitto olisi palautta-

nut kaksi neljästä saaresta Japanille. Kompromissin kariutuminen johti Neuvostoliiton asenteen tiukentumiseen, eikä Japanin ja Neuvostoliiton tai Venäjän välistä rauhansopimusta ole koskaan allekirjoitettu.

Toinen Japanin asenteeseen vaikuttava tekijä on yleisen mieliteen ja sotahistoriasta tehtyjen paikallisten tulkintojen vaikutus kaikkien kiistojen osapuolina olevien valtioiden politiikkaan. Japani on hallinnut Senkakusaaria vuodesta 1895 lähtien, mutta Kiina ja Taiwan ryhtyivät vaatimaan saaria itselleen sen jälkeen, kun vuonna 1968 julkaistu YK-raportti viittasi saarten alueelta mahdollisesti löytyvän runsaita luonnonvaroja, kuten öljyä ja kaasua.

Kiista kärjistyi, kun Japanin hallitus osti Senkakusaaret syyskuussa 2012 niiden yksityiseltä haltijalta. Tämä nostatti Kiinassa kansallismielisen vastareaktion, ja Kiina ryhtyi vähitellen voimistamaan vastatoimiaan. Kiinassa Japanin tekemä Senkakusaarten kansallistaminen koetaan loukkaukseksi. Kiinan mielestä Japani ei ole tunnustanut riittävästi vastuutaan toisesta maailmansodasta. Saadakseen kansalaistensa tuen Kiinan johto kokeekin olevansa pakotettu laittamaan kovan kovaa vastaan suhteessa Japaniin. Toisaalta Japanin hallituksellakaan ei ole varaa

Ulkopoliittinen instituutti
Kruunuvuorenkatu 4
PL 400
00161 Helsinki
Puhelin
(09) 4327000
Fax
(09) 4327799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on eduskunnan yhteydessä toimiva, riippumaton tutkimuslaitos. Instituutti tuottaa korkeatasoista tutkimusta, joka tukee poliittista päätöksentekoa ja avointa keskustelua niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Instituutin julkaisut käyvät läpi sisäisen editointiprosessin, mutta julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

esiintyä heikkona Kiinan kasvavan taloudellisen, sotilaallisen ja diplomaattisen vaikutusvallan edessä. Japani ei ole ylipäänsä suostunut tunnustamaan, että Senkakusaarten hallinnasta olisi mitään erimielisyyttä.

Takeshiman Japani otti hallintaansa vuonna 1905, viisi vuotta ennen kuin Japani miehitti koko Korean. Etelä-Korean hallintaan Takeshima siirtyi vuonna 1954. Eteläkorealaisille Takeshima symboloi sekä Japanin kolonialismia että Korean toisen maailmansodan jälkeen saavuttamaa itsenäisyyttä. Soulin näkökulmasta tämä oikeuttaa saarten hallinnan.

Japanin ja Venäjän välinen kiista koskee neljää saarta, joista tuli Japanin omaisuutta vuonna 1855 solmitun sopimuksen myötä. Neuvostoliitto miehitti saaret vuonna 1945 aivan toisen maailmansodan loppuvaiheessa. Japanilaisissa tämä kiista herättää erityisen voimakkaita tunteita, sillä Neuvostoliitto miehitti saaret vasta Japanin antautumisen jälkeen.

Kolmas tekijä on se, että kaikki kolme saarikiistaa vaikuttavat toisiinsa, mikä vaikeuttaa ratkaisun löytämistä yhteenkään niistä. Sekä Takeshimaa että Kuriileja koskevat kiistat kärjistyivät vuonna 2012, kun ensin Venäjän pääministeri Dmitri

Medvedev vieraili Kunaširin saarella Kuriileilla ja myöhemmin Etelä-Korean presidentti Lee Myung-bak puolestaan Takeshimalla. Syyskuussa 2012 Kiina ja Etelä-Korea ryhtyivät yksissä tuumin haastamaan Japania Senkakusaarten ja Takeshiman suhteen. Maat myös nostivat yhdessä esiin Japanin vastuun sodanaikaisista toimistaan.

1970-luvulla Japani oli valmis jättämään kiistansa Etelä-Korean ja Kiinan kanssa hautumaan, minkä myötä Neuvostoliitto ehdotti samankaltaista ongelmien hyllyttämistä Kuriilien kiistassa. Minkä tahansa kiistoissa osallisena olevan valtion toimet vaikuttavat kaikkiin muihinkin; sovittolevan tai uhmakkaan asenteen omaksumisella yhdessä kiistassa on vaikutuksia myös toisiin.

Japanilla on kiistoissa hyvin vähän pelivaraa. Kyetäkseen ratkaisemaan Senkakusaaria koskevan kiistansa Kiinan kanssa Japanin olisi ensin tunnustettava, että kyseinen kiista on ylipäänsä olemassa. Tällä voisi kuitenkin olla vaikutuksia Venäjän ja Etelä-Korean kanssa käytäviin kiistoihin, minkä vuoksi Japani tuskin taipuu. Kaikkien kiistelyjen saariryhmien taloudellinen merkitys vain kasvaa Japanin energiantarpeen myötä, minkä vuoksi Japanin hallituksen uhmakas asenne todennäköisesti voimistuu entisestään.